

Stav profesionalizace sociální práce ve vybraných evropských zemích¹

Tatiana Matulayová (Univerzita Palackého)²

Pavel Navrátil (Masarykova univerzita)³

Oldřich Matoušek (Univerzita Karlova)⁴

Hana Pazlarová (Univerzita Karlova)⁵

KLÍČOVÁ SLOVA:

Profesionalita v sociální práci, profesionalizace sociální práce, mezinárodní srovnání.

KEYWORDS:

Professionalism in social work, professionalization of social work, international comparison.

SOUHRN:

Text hledá odpověď na otázku, jaký je stav profesionalizace sociální práce ve vybraných evropských zemích. Na profesionalizaci sociální práce je nahlíženo kombinací přístupů vycházejících z atributů profese, a také z funkcionálního a konfliktualistického přístupu. Jde o komparativní kvalitativní studii. Srovnávací kritéria byla vypracována na základě charakteristik znaků profesionalizace v současné odborné literatuře. Byly analyzovány podklady publikované německy, anglicky, dánsky a česky, pojednávající o stavu profese sociální práce ve vybraných evropských zemích; kromě toho byly provedeny rozhovory s oborovými učiteli, výzkumníky i praktiky. Ani v jedné zkoumané zemi nedošlo k naplnění všech atributů profese. Výsledky jsou srovnatelné s jinými komparativními studiemi. Zjištění je možné využít pro další diskusi a aktivity profesních asociací i státních orgánů podporujících rozvoj sociální práce.

SUMMARY:

The text seeks an answer to the question on the state of professionalization of social work in selected European countries. The professionalization of social work has been viewed through a combination of an approaches based on the attributes of the profession, on a functional and a conflictual approach. It is a comparative qualitative study. The comparative criteria are based on characteristics of professionalization in modern professional literature. Data published in German, English, Danish, and Czech dealing with the state of the social work profession in selected European countries were analyzed. In-

1 Text vznikl v rámci projektu TAČR TL01000146 „Profesionalizace sociální práce v ČR“.

2 Doc. PaedDr. T. Matulayová, PhD. vyučuje na katedře křesťanské sociální práce CMTF UP v Olomouci. Zabývá se zejména školskou sociální prací a dobrovolnictvím v sociální práci.

3 Doc. PhDr. P. Navrátil, PhD. vyučuje na katedře sociální politiky a sociální práce FSS MU v Brně. Zabývá se teorií oboru a problematikou profesionalizace sociální práce.

4 Doc. PhDr. O. Matoušek vyučuje na katedře sociální práce FF UK v Praze. Zabývá se teorií oboru a problematikou ohrožených rodin, dětí a mládeže.

5 PhDr. H. Pazlarová, PhD. vyučuje na katedře sociální práce FF UK v Praze. Zabývá se zejména náhradní péčí o ohrožené děti.

interviews were conducted with subject teachers, researchers, and practitioners. Not all attributes of the profession were met in any of the studied countries. The results are comparable with other comparative studies. The findings can be used for further discussion and activities of professional associations and decision-making bodies aimed at the development of social work.

ÚVOD

Sociální práce je obor, bez kterého dnes v Evropě nejsou představitelné klíčové veřejné služby. Je nezpochybnovanou součástí evropského sociálního modelu (Jones, 2013).

V postkomunistických zemích bylo v 90. letech dvacátého století obnovení profesionálního statusu sociální práce vnímáno jako podmínka rozvoje chybějících sociálních služeb a reformy stávajících sociálních služeb. V těchto zemích vzniklo mnoho nových služeb a programů, v naprosté většině inspirovaných evropskými modely. Nositeli inovací byly především nestátní neziskové organizace a církve. V prvních letech po revoluci byl vývoj rychlý a chaotický. V reakci na to byla zavedena legislativa, která regulovala podmínky poskytování sociálních služeb a také výkon sociální práce. Brzy po změně politického režimu se obor sociální práce objevil ve vysokém školství, z něhož byla v éře socialismu vytlačena (Elichová, 2017; Lorenz, Havrdová, Matoušek, 2020). Rozvoj sociální práce byl jednou z podmínek vstupu postkomunistických zemí do EU. Institucionalizace sociální práce byla proto podporována z evropských fondů. V první dekádě druhého tisíciletí se tempo rozvoje sociální práce zvolnilo a v poslední dekádě se dokonce zdá, že profesionalizační projekt sociální práce naráží na určité limity nejen v postkomunistických zemích (Otava, 2016).

Potřeba podpory profesionalizace sociální práce je v posledních dekádách stále diskutována v mezinárodním prostředí a je zakotvena i v globální definici sociální práce (Ornellas et al., 2018). Situaci ve vyspělých zemích komplikuje ekonomizující myšlení, státem podporovaný manažerismus a neoliberální politické proudy, které rozvoji sociální práce nepřejí (Harlow et al., 2013). Někteří domácí i zahraniční autoři tvrdí, že stav projektu profesionální sociální práce je v mnoha zemích devalvován, zpochybňován, či je dokonce v krizi (Dominelli, 1996; McDonald, 2006; Stejskalová, 2014). Autoři spojující osud sociální práce s představou silného sociálního státu se domnívají, že také v Evropě dochází k transformaci, k redukci, a dokonce k mizení sociálního státu (Keller, 2005), někteří dokonce předpovídají zánik sociální práce jako oboru (Chytil, 2007).

V prostředí postkomunistických zemí se zdá, že došlo k uvážení profesionalizačního projektu v důsledku řady externích i vnitro-oborových faktorů, mezi něž patří roztržičnost ve vnímání identity sociální práce mezi sociálními pracovníky, malá angažovanost státu ve prospěch institucionalizace sociální práce a nedostatečné přesvědčení veřejnosti, že sociální práce je pro celou společnost prospěšná (Musil, 2010).

V poslední dekádě se nic podstatného na uvedeném hodnocení stavu profesionalizace v České republice nezměnilo, i když je dosažení vyššího statusu profese nadále vnímáno jako významný cíl mnoha sociálními pracovníky (Vojtišek, 2017). I proto vzrůstá potřeba komparativních mezinárodních studií, které by pomohly hlouběji porozumět stavu profesionalizace oboru. Existují práce založené na mezinárodním

srovnání různých specifických aspektů či oblastí sociální práce, a vznikají i studie založené na systematickém srovnání míry profesionalizace sociální práce (např. Mayadas, Watts, Elliott, 1997; Payne, Shardlow, 2002, Weiss, Gal, Dixon, 2003; Weiss-Gal, Wellbourne; 2008, Lorenz, Havrdová, Matoušek, 2020).

V České republice vznikly v posledním období dvě komparativní studie. V rámci projektu TAČR Mezinárodní srovnání výkonu sociální práce (2016), byla srovnávaná situace v Rakousku, Německu, Švýcarsku, Slovensku a Polsku. Výběr států byl podpořen argumentem blízkosti (kulturní a geografické) a podobností typu sociálního státu (Topinka et al., 2016). Druhá studie (Musil, Bareš, Havlíková, 2017) srovnávala postavení sociálních pracovníků ve vybraných státech Evropy — Německo, Nizozemsko, Švédsko a Velká Británie, přičemž vycházela z předpokladu, že typ sociálního státu/sociální politiky je zásadním faktorem ovlivňujícím charakteristiky sociální práce jako profese.

V naší stati se chceme věnovat stavu profesionalizace sociální práce ve třech vybraných zemích Evropy: v Dánsku, ve Velké Británii a ve Švýcarsku, které jsou odlišné z hlediska podmínek pro rozvoj sociální práce (historie, kultury, ekonomické a sociální situace, sociální politiky, demografické situace apod.). Chceme zjistit, jaký je stav profesionalizace sociální práce ve vybraných zemích, které znaky profesionalizace jsou univerzální a které chybí.

Pro potřeby této studie používáme pojem *profese* pro výsledný stav a jako *profesionalizaci* označujeme proces vývoje profese. Existují tři možné přístupy, které umožňují generování komparativních kritérií. V sociologii povolání se nejdříve objevil přístup vycházející z atributů (vlastností, rysů), následně přístup funkcionální, a ještě později přístup zaměřující pozornost na problematiku uplatňování moci (konfliktualistický). Tyto tři přístupy jsou podstatně odlišné nejen v základním pojetí profese a profesionalizace, ale zejména v metodách analýzy a v interpretacích toho, proč se některá povolání profesionalizovala, zatímco jiná ne, a proč některé profese dosahují vyššího stupně profesionalizace než jiné. Výčet teorií profesionalizace není těmito třemi přístupy zcela vyčerpán, nicméně v současnosti představují základní modely uvažování o profesi, profesionalizaci a souvisejících kontextech.

POJETÍ PROFESIONALIZACE V TÉTO STUDII

V současné době se prosazuje snaha využívat konceptuální sílu všech přístupů. Každý z nich upozorňuje na významné charakteristiky profese. Příkladem současné varianty kombinovaného přístupu je mezinárodní srovnávací studie Weiss-Gallové a Welbourneové (2008). Ta využívá starší koncepce základních rysů profese, nicméně neopomíjí mocenské aspekty profesionalizačního projektu. Pracuje s následujícími znaky profesionality: veřejné uznání (*public recognition*), legální monopol na profilování oboru (*monopoly over types of work*), autonomie profese (*professional autonomy*), znalostní základna (*knowledge base*), profesní vzdělávání (*professional education*), organizace sociálních pracovníků (*social work organizations*), etické standardy (*ethical standards*), prestiž a odměňování (*prestige and remuneration*).

Při koncipování komparativní studie stavu profesionalizačního projektu jsme použili kombinaci výše popsanych přístupů. Používáme následující soubor kritérií:

1. Veřejné uznání profesního statusu;
2. Profesní monopol na konkrétní typy práce;
3. Profesní autonomie;
4. Specifická znalostní báze;
5. Odborné vzdělávání;
6. Efektivní profesní organizace;
7. Kodifikované etické normy.

Kritérium prestiže jsme vypustili z důvodu obtížně definovatelných indikátorů. Ani průměrný hrubý měsíční příjem sociálních pracovníků — což je dohledatelný údaj — se nedá jednoduše mezi zahrnutými zeměmi srovnávat kvůli jinému typu národního zdanění (např. v Dánsku jsou daně výrazně vyšší než v dalších srovnávaných zemích).

METODICKÝ DESIGN STUDIE

Tato studie popisuje základní charakteristiky sociální práce jako profese v Dánsku, ve Velké Británii a ve Švýcarsku. Tyto země se liší v sociální politice, v historickém, ekonomickém a politickém kontextu relevantním pro obor sociální práce. Liší se také v tom, jak rychle v nich probíhaly procesy, které etablojí sociální práci jako profesi, i v tom, jaký je výsledný (tj. současný) stav profesionalizace oboru.

Metodika naší studie je inspirována prací Weiss-Gallové a Wellbourneové (2008). V letech 2019 a 2020 jsme realizovali polostrukturované rozhovory s experty ve všech uvedených zemích. V každé zemi jsme oslovili akademického pracovníka, působícího na katedře sociální práce, se kterou má jeden z členů týmu vytvořený pracovní kontakt. Daný pracovník zprostředkoval kontakt na další kolegyně a kolegy z katedry, výzkumníky, sociální pracovníky a reprezentanty profesních organizací. Celkem jsme uskutečnili 9 interview v Dánsku, 8 interview ve Velké Británii a 11 interview ve Švýcarsku. Tito experti nám na základě souboru otázek týkajících se znaků profesionality poskytli informace o klíčových charakteristikách sociální práce ve své zemi.

Vedle rozhovorů byla provedena analýza dokumentů. Výše uvedení experti nám doporučili (nebo přímo poskytli) důležité dokumenty z oblasti vzdělávání a profese sociální práce relevantní pro danou zemi. Analyzovali jsme zejména legislativu, standardy vzdělávání a interní dokumenty profesních organizací. Všechny využití dokumenty jsou veřejně přístupné.

LIMITY STUDIE

S ohledem na naše možnosti bylo možno do výzkumu zahrnout jen omezené množství zemí, v nichž se sociální práce provádí. Proto naše studie může nabídnout pouze omezenou reflexi stavu oboru v Evropě. Ačkoliv se při analýze stavu sociální práce opíráme o studium publikovaných zdrojů, je tato studie připravována malým týmem expertů, jejichž subjektivní úsudek patrně významně ovlivnil hodnocení posuzovaných znaků profesionalizace. Pro důkladnou analýzu profesionalizačního projektu sociální práce v jednotlivých zemích bychom museli brát do úvahy historické,

politické, sociální a ekonomické kontexty, které jsou pro obor relevantní. Podrobná analýza stavu v jednotlivých zemích, která by sledovala vztah mezi sociální prací, politikou, kulturou a ekonomickými okolnostmi je mimo naše možnosti.

VÝSLEDKY SROVNÁVACÍ STUDIE

V této části prezentujeme hlavní části naší studie. Uvádíme je podle jednotlivých znaků podle výše uvedené typologie.

VEŘEJNÉ UZNÁNÍ

Jedním z klíčových indikátorů veřejného uznání profese je existence zákonů, které upravují, kdo a za jakých podmínek může být sociálním pracovníkem (vzdělání, vydávání licencí, aj.) (Greenwood, 1957).

Dánsko

Dánsko je země, ve které jsou v sociální oblasti rozhodující veřejné služby, nikoliv soukromé společnosti nebo nevládní organizace. Klíčovou roli má 98 místních úřadů, jejichž rozsah působnosti zhruba odpovídá bývalým českým okresům. Ty zřizují poradenská centra pro lidi v náročných sociálních situacích a zřizují i většinu sociálních služeb. V Dánsku platí *Konsolidační zákon o sociálních službách*. Ten se týká opatření a služeb předcházejících sociálním problémům i služeb poskytovaných znevýhodněným lidem. Na rozdíl od českého zákona o sociálních službách je v něm delegována významná role na místní samosprávné orgány. Na rozdíl od české praxe je také výrazně podporována role klienta, případně skupin klientů v tom, jakým způsobem jsou pro ně služby organizovány.

Sociální práce není v Dánsku státem regulovaná profese. Sociální pracovníci v Dánsku nemají k výkonu své práce státní licenci ani povolení. Bakalářský (nebo vyšší) diplom je potvrzením způsobilosti, který absolventovi umožňuje pracovat jako sociální pracovník — vše ostatní je na zaměstnavateli.

V dánském právním řádu není sociální práce jako obor definována. Ani pro vzdělavatele neexistuje žádná předepsaná obecná definice oboru. Vzdělávací programy a učitelé mohou použít jakoukoli definici, kterou považují za vhodnou.

Velká Británie

Ve Velké Británii je sociální práce inkorporována do zákonů, které upravují poskytování veřejných služeb, oblast péče o duševní zdraví apod. Postavení sociálních pracovníků není upraveno jedním zákonem. Jde např. Mental Health Act, 1983, Care Standards Act, 2000, Freedom of Information Act 2000, nebo Mental Health Act 2007 (Musil et al., 2017).

Základní novou normu představuje Zákon o dětech a sociální práci (Children and Social Work Act, 2017). Na něj navazují předpisy regulující sociální práci jako profesi (The Social Workers Regulations, 2018). Tato legislativa však nedefinuje sociálního pracovníka, jen upravuje podmínky výkonu profese a zavádí procedury chránící veřejnost před nesprávnou praxí.

Je ustaven centrální regulační orgán pod názvem Social Work England, který vytváří a provozuje systém schvalování vzdělávání a odborné přípravy sociálních pracovníků. Ten schvaluje:

- a) kurzy vzdělávání a odborné přípravy pořádané pro osoby, které se chtějí stát sociálními pracovníky („počáteční vzdělávání a odborná příprava“),
- b) kvalifikace udělené po úspěchu ve zkoušce nebo jiném odpovídajícím hodnocení počátečního vzdělávání a přípravy,
- c) zkoušky znalostí anglického jazyka.

Těmito pravidly je regulován vstup do profese a jimi jsou vytýčeny hranice profese.

Švýcarsko

Sociální práce ve Švýcarsku není vymezena ve federální legislativě, chybí zákon o sociální práci. Je otázkou, zda bude možné prosadit na federální úrovni jednotný zákon o sociální práci (nebo sociálních pracovnících), vzhledem k důsledně uplatňovanému principu subsidiarity, který se týká rozdělení kompetencí mezi stát a kantony. Většina pravomocí se soustřeďuje na úrovni nezávislých kantonů a na komunální úrovni. Proto je náročné uceleně popsat na federální úrovni i obecnější kontexty sociální práce, např. právo sociálního zabezpečení (např. Kuhne, 2012).

Z výsledků analýzy relevantních právních norem z hlediska činností sociální práce v oblasti sociální pomoci, sociálních služeb a ochrany dětí a mládeže vyplynulo, že „švýcarská sociální práce je zřejmě na cestě posilování své institucionalizace ve společnosti, avšak ve srovnání s českou realitou se tento stav jeví jako výrazně opožděný“ (Topinka et al., 2016:16). Podle tohoto autora je opožděný i ve srovnání s klasickými zeměmi „silné“ sociální práce (Anglie, Skandinávie).

PROFESNÍ MONOPOL

Monopol na určitý typ práce dává profesi exkluzivní právo vykonávat určité úkoly a funkce (Greenwood, 1957).

Dánsko

Protože sociální práce jako obor není definována v legislativě, je možné, aby zaměstnavatelé přijímali do pracovních pozic vhodných pro sociální pracovníky i uchazeče s kvalifikací z jiných, příbuzných oborů. Největším konkurentem sociálních pracovníků jsou přitom absolventi vzdělávacích programů v sociální pedagogice. Sociální pedagogové mají svoji odbornou společnost zaměřenou na jejich profesní zájmy, která má podobné oblasti činností jako asociace sociálních pracovníků. Asociace sociálních pedagogů vznikla rozdělením původně jednotné společnosti sociálních pracovníků a sociálních pedagogů.

Velká Británie

Sociální pracovníci jsou ve Velké Británii chápáni jako profesionálové, kteří zlepšují životy lidí tím, že jim pomáhají při řešení sociálních a mezilidských těžkostí, ochraňují a podporují lidská práva a životní pohodu lidí. Toto široké pojetí ale neumožňuje

odstínit specifický přínos sociálních pracovníků a naopak umožňuje pokládat jejich kvalifikaci za zaměnitelnou s kvalifikací jiných příbuzných oborů.

Příkladem trendu rozměňování specifity sociální práce je v Británii ustavení pozice Schváleného profesionála v oblasti duševního zdraví (*Approved mental health professional*, dále AMHP). Role AMHP byla navržena v reakci na nedostatek předchůdců těchto pracovníků, totiž schválených sociálních pracovníků (ASW). Přejít z ASW na širěji vymezenou kategorii profesí AMHP v listopadu 2008 znamenal, že místní úřady mohly od té doby pro zastávání této pozice schválit nejen sociální pracovníky, ale i pracovní terapeuty, psychology a zdravotní sestry.

Systémově se rozlišuje mezi tzv. statutární sociální práci a sociální práci na místní (regionální) úrovni. Co se týče statutární sociální práce, ta spadá v Anglii do kompetence dvou ministerstev — Ministerstva vzdělání (Department of Education), kam patří sociální práce s dětmi a mládeží a Ministerstva zdraví a sociální péče (Department of Health and Social Care), pod které spadá sociální práce s dospělými. Koordinace činností mezi oběma ministerstvy je náročná a identitě oboru neprospívá.

Dalšími regulátory sociální práce ve Velké Británii jsou: Social Work England (spadá pod HCPC), Northern Ireland Social Care Council, Scottish Social Services Council a Care Council for Wales. Social Work England je veřejnoprávní organizace, která funguje v součinnosti s vládou. Byla zřízena Zákonem o dětech a sociální práci v roce 2017. Hlavním zaměřením je ochrana veřejnosti.

Švýcarsko

Sociální pracovníci jsou zaměstnaní zejména v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a mládeže, v pomoci osobám se zdravotním postižením, v sociální pomoci dalším cílovým skupinám, při integraci osob na pracovní trh a ve zdravotnictví. Jsou zaměstnaní na místní nebo kantonální úrovni a u privátních poskytovatelů sociálních služeb.

Ve Švýcarsku je v relevantní legislativě sociální práce obsažena implicitně, explicitně není definována. Legislativně také není předepsána povinnost zaměstnávat na určité pracovní pozici právě sociálního pracovníka, ani není stanoveno, že pro danou pracovní pozici že je nutná kvalifikace v oboru sociální práce. To je viděno jako úkol do budoucnosti.

„Profesní organizace Avenir Social teprve usiluje o jednotný profil původních samostatných profesních tradic sociální práce, sociální pedagogiky, sociokulturní animace, dětského vychovatelství a sociálně pedagogického vedení dílen pod jediné profesní označení sociální práce.“ (Topinka et al., 2016:31).

Při analýze aktuálního stavu jsme vycházeli z německy psané odborné literatury. Je tedy možné předpokládat, že nemusí úplně reprezentovat názory francouzsky mluvících odborníků a reflektovat situaci ve všech kantonech. R. Becker-Lenz a E. Baumgartner (2016) zdůrazňují, že v německy mluvícím Švýcarsku se za hlavní úlohu sociální práce považuje odstraňování sociálních problémů, uplatňování lidských práv, integrace lidí do sociálního systému a prosazování nebo restituci (ztracené) autonomie a integrity klientů.

PROFESNÍ AUTONOMIE

Klíčovým aspektem profesní autonomie je právo pracovníků na rozhodování o pracovních postupech na základě svých odborných znalostí a hodnot. Jejich aplikace nesmí podléhat mimoprofesní regulaci, omezením, která jsou v rozporu s odbornými znalostmi a profesními hodnotami.

Dánsko

V Dánsku jsou zavedeny profesní standardy pro sledování způsobilosti k praktickému výkonu a vhodnosti kandidáta pro sociální práci. Jejich tvůrcem byla profesní asociace sociálních pracovníků. Neexistují však žádné právní předpisy, které by definovaly vhodnost kandidáta pro praxi a přístup k povolání. Pokud pracovník profesní standardy nedodržuje, může být z příslušné profesní organizace vyloučen, tím se však nezabrání tomu, aby daná osoba pracovala jako sociální pracovník (Hussein, 2011). Sociální práce jako obor nepodléhá regulaci státu.

Náplně práce určují zaměstnavatelé sociálních pracovníků. Pokud se požadavky zaměstnavatele a představa pracovníka o náležitém výkonu sociální práce liší, zástupce profesní organizace se zaměstnavatelem o tomto rozdílu vyjednává a snaží se dosáhnout kompromisu, který profesionální standardy zohledňuje.

Velká Británie

V Británii je profesní titul sociální práce od roku 2005 chráněný legislativou, což znamená, že jenom registrovaný sociální pracovník může užívat označení sociální pracovník. Nejnovější právní úprava je v Zákoně o dětech a sociální práci z roku 2017 a v navazujícím předpise, který se týká regulace profese (Social Workers Regulations, 2018). Regulátor — tedy orgán státní moci, nikoliv orgán konstituovaný samotnými profesionály — má vliv i na vzdělávání sociálních pracovníků před nástupem do profese i po něm. Rejstřík sociálních pracovníků je veřejně dostupný a zaznamenávají se do něj všechny pro veřejnost relevantní údaje, včetně procedur, které regulátor uplatňuje, pokud sociální pracovník nevykonává svou profesi náležitě nebo nenaplnuje všechny podmínky pro výkon profese. Regulátor také provádí inspekce v organizacích, které se věnují sociální práci a také v organizacích, které vzdělávají sociální pracovníky.

Profesní standardy vydané veřejnoprávní organizací Social Work England (poslední verze je datována 28. 11. 2019) upravují, co musí sociální pracovník v Anglii vědět, čemu musí rozumět a co musí umět dělat po ukončení vzdělávání. Podle standardů je povinen pokračovat ve svém odborném růstu tak, aby je stále naplňoval a udržel si tak registraci. K standardům je vypracován ještě průvodce. Cílem dokumentu je podpořit sociální pracovníky v porozumění standardům a napomoci jim dodržovat je v praxi. Dalším záměrem je přibližovat profesi sociální práce veřejnosti, lidem, kteří mají nebo budou mít přímou zkušenost se sociální práci, zaměstnavatelům, vzdělavatelům a dalším profesionálům (Professional Standards Guidance, 2019). Profese je tedy pod kontrolou státní moci, která její autonomii ohraničuje.

Švýcarsko

Ve Švýcarsku chybí zaměstnavatelské standardy; „Regulace profese se odehrává buď na úrovni zaměstnavatele, nebo na kantonální úrovni, pokud je zřizovatelem daného

zařízení, které sociální pracovníky zaměstnává, kanton sám. I na kantonální úrovni k tomu existuje jen nepatrné množství směrnic a je třeba opět říci, že neexistují žádná závazná jednotná právní pravidla, která by bylo nutné dodržovat.“ (Topinka et al., 2016).

Profesní svaz Avenir Social ve svém statutu jen obecně vymezuje pojem profesionální sociální práce, kterou vykonávají odborníci s ukončeným terciárním vzděláním v sociální práci.

Chybějící právní úprava profese, chybějící regulace/standardizace a vysoký stupeň decentralizace v zemi ukazují na to, že autonomii sociální práce limitují především podmínky konkrétních zaměstnavatelů.

ZNALOSTNÍ BÁZE

Dánsko

Obor sociální práce se v této zemi dlouhou dobu prolínal se sociální pedagogikou. V současnosti je Dánsko jedinou ze severovýchodních zemí, která nemá společné vzdělávací programy pro sociální pracovníky a sociální pedagogy.

Po druhé světové válce zde měly při vzniku oboru vliv tradice zemí s delší dobou profilace sociální práce jako samostatného oboru, zejména tradice zemí anglosaských. Německý vliv byl výrazně slabší vzhledem k doznívání dopadů druhé světové války.

Systémové reformy, které jsou měkčí obdobou regulačních opatření podle doktríny New Public Management zaváděných jinde v západní Evropě, kladou nové požadavky na monitorování, řízení a hodnocení průběhu i efektu sociální práce. Ke splnění těchto požadavků jsou zapotřebí nové procesy a způsoby reflexe sociální práce. Jako nový cíl pro výzkumníky i teoretiky proto vyvstává formulace „nových epistemologií sociální práce“ (Lyneborg, Damgaard, 2018). Novými tématy se stávají také interdisciplinární spolupráce a mezinárodní spolupráce. Dánsko na rozvoji oboru v současnosti úzce spolupracuje s jinými skandinávskými zeměmi v rámci The Nordic Association of Schools of Social Work (NASSW).

Univerzity mají výzkumná oddělení. Periodikem, které nejčastěji publikuje výsledky výzkumu je časopis Nordic Social Work Research, do něhož přispívají i výzkumníci z jiných skandinávských zemí. Na univerzitě v Aalborgu, která má velké výzkumné centrum, se pěstuje specifický typ výzkumu, tzv. practice research, což je variace na akční výzkum, která je proklamovaná jako specifická pro obor sociální práce.

Švýcarsko

Proces vytváření poznatkové báze sociální práce ve Švýcarsku vysvětlují R. Becker-Lenz a E. Baumgartner (2016). Za základní determinantu považují oddělené vzdělávací linie, což jsou jednak vyšší odborné školy (Höhere Fachschulen) — terciární stupeň B, jednak vysoké školy (Fachhochschulen) a univerzitní vysoké školy (Universitäre Hochschulen) — terciární stupeň A. Po dlouhou dobu byly školy hybnou silou profesionalizace a metodického vedení odborné praxe, aniž by se považovaly za výzkumná pracoviště. Vzhledem k mezinárodní síti protagonistů vznikající profese, která existuje od počátku 20. století, přicházejí do kurikula vzdělávacích programů zejména britské a americké metody a koncepty. Import metod byl podpořen výměn-

nými programy a nabídkou dalšího vzdělávání ze strany Organizace spojených národů a Rady Evropy, které byly zaměřeny zejména na demokratizaci a rozšiřování lidských práv. Pro teoretickou konceptualizaci sociální práce byl tento vliv formativní. Za významnou domácí myšlenkovou školu se považuje „Zürcher Schule“ reprezentovaná S. Staub-Bernasconi. Pro Švýcarsko je specifické využívání fenomenologického konceptu *přirozeného světa* (Lebenswelt) jako teoretické báze pro formování sociální práce.

Výzkum týkající se sociální práce se začal rozvíjet až od konce 90. let (Baier et al., 2013). V té době bylo možné najít nejvíce příkladů výzkumů v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a mládeže. Situace se ale podstatně změnila — aktuálně je možné najít velké množství odborné literatury k tématu výzkumu v sociální práci a výzkumných zpráv z mnoha oblastí oboru. Dynamizace rozvoje výzkumu se připisuje zřízení vysokých škol v roce 1998 a dvou kateder sociální pedagogiky/sociální práce na univerzitách.

Velká Británie

Základní akademická poznatková báze je obsažena v opakovaně vydávaných příručkách teorií a navazujících přístupů i technik, které sdílí všechny anglicky mluvící země viz např. jedenáctkrát vydané oborové kompendium Zastrowa (2014); čtyřikrát vydaný přehled oborových teorií Paynea (2014). Specifikem Velké Británie je silný proud *kritické sociální práce*, posilovaný restriktivními opatřeními, která v této zemi v posledních třech dekadách dopadají na celou oblast sociálních služeb a dávek (Adams, Dominelli, Payne, 2009). Etice sociální práce se pozornost věnuje také dlouhodobě — viz např. čtyřikrát vydaná příručka Banksové (Banks, 2012).

Výzkum se pěstuje na všech univerzitách v zemi, na nichž se sociální práce jako obor učí. Výzkum, který vytváří druhou úroveň poznatkové báze oboru, však praktici vstřebávají jen relativně málo (Trevithick, 2009).

Ve všech zemích, které byly předmětem šetření, se rozvíjí představa o potřebě exkluzivní znalostní základny sociálních práce. Ukazuje se, že v různých zemích se ji daří rozvíjet v různé míře. Tato znalostní báze zahrnuje výsledky analýz plošných sociálních problémů a jejich společenské kontexty, kriticky přehodnocované společenskovědní teorie využitelné v oboru, analýzy problémů specifických cílových skupin sociální práce a přehledy intervenčních strategií doplňované výsledky výzkumu jejich efektu.

ODBORNÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Dánsko

V Dánsku bylo zahájeno vzdělávání sociálních pracovníků v roce 1938 jako kurz trvající 15 měsíců určený pracovníkům poskytujícím sociální pomoc v městské nemocnici v Kodani; iniciátory tohoto kurzu byli lékaři této nemocnice. V roce 1957 byla založena další škola pro sociální pracovníky v Aarhusu a po ní vznikaly další školy pro vyšší vzdělání poskytující programy v sociální práci.

Po reformě vzdělávacího systému v roce 2008 byly ustaveny bakalářské programy v sociální práci na sedmi vysokých školách. Jde o školy v jiných zemích nazývané

univerzity aplikovaných věd, v Dánsku jsou nazývány Professionhojskoler, což je překládáno jako University Colleges. Absolventi jsou tzv. profesní bakaláři (Professionsbachelor). Některé z těchto škol mají pracoviště ve více městech, což činí vzdělání v sociální práci dostupné ve všech částech země. Některé ze škol umožňují vzdělávání, jehož větší část se odehrává na internetu (Henriksen, 2018). Tyto školy kvalifikují absolventy pro praktickou práci, nikoli pro nástup do magisterského studia na univerzitě. Vedle toho se obor učí na univerzitách (Universities), které mají magisterské a doktorandské programy v sociální práci.

Velká Británie

První systematické vzdělávání sociálních pracovníků v Británii začalo v Londýně výcvikem tzv. almoners (což byli posuzovatelé nároků na zdravotní péči v nemocnicích) na začátku 20. století. V dalších dekádách bylo rozvinuto vzdělání převážně na úrovni středních škol.

Od roku 1975 se ve Velké Británii požaduje profesní vzdělání pro výkon sociální práce. Původně stačilo středoškolské vzdělání a získání vysvědčení (Certificate of Qualification in Social Work — CQSW). Od roku 1991 se požadovalo vyšší odborné vzdělání, které bylo ukončeno získáním diplomu pro sociální práci (Diploma in Social Work — DipSW). Od roku 2003 základní kvalifikací pro profesionální sociální pracovníky je univerzitní vzdělání na stupni „bakalář“ s označením BA, BSc nebo BSW v sociální práci, které od roku 2003 nabízejí britské univerzity. Dnes univerzity nabízejí i vzdělání na magisterské úrovni s tituly MA, MSc nebo MSW. (Musil et al., 2017).

V současnosti se vzdělávací programy v sociální práci nabízejí studentům na 26 univerzitách ve Velké Británii. Podmínkou pro povinnou registraci sociálních pracovníků je získání bakalářského nebo vyššího titulu v terciárním vzdělávání.

Švýcarsko

První pokusy o zavedení vysokoškolského vzdělání na švýcarských univerzitách (kde v té době dominovali muži) pro sociální služby byly učiněny v letech 1908 a 1922 (Matter, 2011). Pro ženy z buržoazního ženského hnutí, které hledaly příležitost pro profesionální činnost, byly nabízeny neuniverzitní kurzy od roku 1907 v Curychu a později také v dalších švýcarských městech. Postupně se z těchto kurzů vyvinuly ve dvacátých letech 20. století tzv. ženské školy v Curychu, Ženevě a Lucernu. Ve třicátých, padesátých, šedesátých a sedmdesátých letech vznikly další školy, zejména se zaměřením na sociální pedagogiku.

Profesionalizace sociální práce a zaměření na vědu a výzkum byly výrazně posíleny tím, že stát centrálním rozhodnutím zřídil vysoké školy aplikovaných věd, které bylo zakotveno v zákoně o vysokých školách aplikovaných věd z roku 1995.

Sociální práce se považuje za profesi a akademickou disciplínu založenou na konceptu *akční vědy* (Staub-Bernasconi, 2007; Sommerfeld, 2014). Sommerfeld v citované práci soudí, že profese sociální práce musí být spojena s vědeckými poznatky a shrnuje debatu o vědeckosti sociální práce, která probíhá v německy mluvících zemích. Navrhuje koncipovat sociální práci jako transdisciplinární akční vědu (Handlungswissenschaft). Nastiňuje jako cíl budování ucelené znalostní báze sociální práce i výzvy spojené s cestou k tomuto cíli.

Se zavedením bakalářských a magisterských studijních programů (od roku 2008) se ve Švýcarsku spojily předtím většinou oddělené studijní programy sociální práce a sociální pedagogiky. Aktuálně nabízí současně bakalářský a magisterský studijní program sociální práce 10 škol. Studium je možné zakončit tituly Bachelor of Science (BSc), Master of Science (MSc) anebo Bachelor of Arts (BA) a Master of Arts (MA).

Systém vzdělávání je budován jako otevřený a umožňuje prostupnost mezi všeobecným (sekundárním), profesním a vysokoškolským vzděláváním. Je navázán na další vzdělávání. Bakalářský i magisterský program umožňují získat odbornou kvalifikaci. Jsou orientované na praxi a současně vědecky podložené, tedy kombinují získávání teoretických znalostí i na nich založenou reflexivitu s praktickými dovednostmi. Magisterský program prohlubuje a rozšiřuje teoretické a metodické poznatky. Je zaměřen na kompetence související s analýzou, vývojem a výzkumem.

Doktorský program v sociální práci a sociální politice nabízí například Univerzita Freiburg. Aktuálně je finančně podporována (v roce 2018 přiděleno 1,3 milionu franků) kooperace mezi vysokými školami (FH) a univerzitními vysokými školami (UH) v oblasti doktorského studia v pěti různých oblastech (mezi nimi je o sociální práce a sociální politika). V rámci druhé části projektu je podpořena spolupráce mezi Univerzitou ve Freiburgu a Fachhochschule Nordwestschweiz.

EFEKTIVNÍ PROFESNÍ ORGANIZACE SOCIÁLNÍ PRÁCE

Dánsko

Dánská asociace sociálních pracovníků (Dansk socialradgiverforening), která byla založená v roce 1938 je současně profesní asociací i odborovou organizací. V současnosti má 18 000 členů, kteří mají ukončené příslušné terciární vzdělání nebo sociální práci studují jako obor. V Asociaci jsou členy prakticky všichni sociální pracovníci.

Asociace pravidelně publikuje čtrnáctideník „Sociální pracovník“, který distribuuje v tištěné podobě všem svým členům. Svůj úkol vidí Asociace v obhajování zájmů svých členů a také v jejich vzdělávání. Zajišťuje i mezinárodní kontakty a stáže dánských sociálních pracovníků v zahraničí. Pro členy Asociace vyjednala výhodné penzijní pojištění. Asociace má propracované způsoby prezentace zájmů sociálních pracovníků ve „velkých médiích“ a své programové dokumenty zasílá kandidátům na významné politické funkce.

Na každém pracovišti má jeden určený zástupce Dánské asociace sociálních pracovníků ze zákona nárok na to, aby jednu polovinu denní pracovní doby během jednoho týdne (tedy zhruba 4 hodiny) věnoval profesní/odborové agendě.

Velká Británie

Britská asociace sociálních pracovníků (The British Association of Social Workers, BASW) sdružuje více než 20 000 sociálních pracovníků. Inzeruje, že svým členům nabízí služby s cílem je chránit, podporovat a rozvíjet jejich profesní kariéru. Členem se může stát i student, penzionovaný sociální pracovník nebo sociální pracovník, který je nezaměstnaný nebo vykonává neplacenou práci.

K hlavním aktivitám patří realizace kampaní s cílem zlepšit pracovní podmínky sociálních pracovníků; organizování a podpora výzkumů s cílem vytvářet databáze

a připravovat relevantní legislativu a lobovat ve prospěch kvalitní sociální práce. Dalším cílem je reprezentovat Velkou Británii v mezinárodním kontextu (BASW je i členem Mezinárodní federace sociálních pracovníků (IFSW). Organizace dále pořádá konference, umožňuje síťování profesí a služeb v rámci regionů, vytváří speciální zájmové skupiny nebo pracovní skupiny zaměřené na zlepšování praxe.

Pozoruhodné je, že BASW v případě potřeby podporuje sociální pracovníky i finančně (dluhové poradenství, granty, stipendia, půjčky). V roce 2020 bude organizace oslavovat 50 let své existence a 100 let existence samostatné profese sociální práce ve Velké Británii. BASW také poskytuje profesní pojištění, tedy pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu profese.

Organizační součástí BASW je Odborový svaz sociálních pracovníků (Social Workers Union, SWU), který je ve Spojeném království jediným odborovým svazem; je určen kvalifikovaným a registrovaným sociálním pracovníkům. S počtem 12 000 členů patří k nejrychleji rostoucím odborovým svazům ve Velké Británii. BASW považuje propojení profesní asociace s odborovým svazem za důležité pro profesi sociální práce.

Švýcarsko

Avenir Social je profesní svaz sociální práce ve Švýcarsku, který byl založen v roce 2005. Prosazuje zájmy profesionálů s ukončeným terciárním vzděláním v sociální práci, sociální pedagogice, sociokulturní animaci a pedagogice. Ve statutu je však upravena jenom profesionální sociální práce. Jde o nezávislý právní subjekt, na jehož činnosti se jako dobrovolníci podílejí členové organizace. Má sídlo v Bernu, a pobočky jsou v každém kantonu. Organizace má více než 3 600 členů. Existuje 6 různých typů členství (plné členství, členství pro pensiované, členství pro studenty, čestné členství, asociované členství a pro organizace). Organizace zřizuje národní odborné komise, pracovní a odborné skupiny, kanceláře. Pravidelně realizuje kampaně s cílem podpořit výkon kvalitní sociální práce.

Avenir Social vydává odborný časopis Sozial Aktuell, který vychází osmkrát ročně a věnuje se aktuálním tématům. Za důležitou aktivitu je možné považovat pravidelné vydávání tzv. pozičních dokumentů, prostřednictvím kterých organizace nastoluje závažná témata a objasňuje své stanoviska. Tyto dokumenty jsou veřejné a jsou nabízeny i politikům.

Avenir Social je členem střešní organizace odborových svazů ve Švýcarsku. Jde tedy o spojení profesní a odborové organizace. Svým členem poskytuje poradenství a právní ochranu, slevy na zdravotním pojištění, pojištění automobilu, domácnost, budov, výhodnější podmínky pro vedení bankového účtu, slevy na odbornou literaturu apod.

ETICKÉ NORMY

Dánsko

Dánská asociace sociálních pracovníků vydala poslední verzi etických norem pro sociální pracovníky v roce 2012. Vedle deklarace univerzálních principů shodných s jinými národními a mezinárodními normativními dokumenty dánská verze podává i návod na řešení etických dilemat sociálních pracovníků.

Asociace se zavazuje, že poskytne svým členům příležitosti pro zvážení etických dilemat. Vytvoří každému jednotlivému sociálnímu pracovníkovi příležitost k tomu, aby mohl diskutovat, analyzovat a zvážit etická dilemata společně s kolegy.

Švýcarsko

Etický profesní kodex byl zpracován jako interní dokument profesní organizace Avenir Social pro členy. Byl schválen členy v roce 2010 po tříleté diskusi. Tzv. Berufskodex má širší využití, vztahuje se nejenom na sociální pracovníky, ale i na organizace, v rámci kterých sociální pracovníci působí, na vzdělavatele v sociální práci, na odborníky z jiných profesí, kteří spolupracují se sociálními pracovníky a na veřejnost, která je se sociálními pracovníky v kontaktu v různých rolích.

Deklarovaným cílem je nastolit základní etické principy pro výkon profese. V dokumentu je proklamován soulad s mezinárodními etickými principy sociální práce a s vybranými dokumenty OSN a EU. Podle strategického plánu na období 2018–2022 má být kodex aktualizován a diskutován v roce 2022.

Velká Británie

Etický kodex sociálních pracovníků, který zpracovala Britská asociace sociálních pracovníků (BASW) byl od roku 1975 několikrát revidován, naposledy v roce 2014. Šíře závazků v něm obsažených překračuje požadavky kladené na sociální pracovníky v jiných zemích i v mezinárodních normativních dokumentech.

Vedle jinde uvážených směrnic, jako je vytvoření profesionálního vztahu s klientem s respektem k jeho právu na utváření vlastního života (včetně riskování), intervenování na podkladě informovaného souhlasu klienta, poskytování všech informací potřebných pro klientovo rozhodování, používání moci v souladu s lidskými právy, podpora anti-opresivních, klienty posilujících přístupů, zachovávání důvěrnosti (tedy poskytování informací o klientovi jen s jeho souhlasem), zpracovávání jasných a přesných zpráv o klientem zahrnujících jen relevantní informace, zachovávání objektivitu a sebekritického postoje, využívání supervize a intervize, využívání možností dalšího vzdělávání se doporučuje následující:

Sociální pracovník by měl aktivně vystupovat proti porušování lidských práv. Měl by sám aktivně oznamovat případy špatné praxe a využívat dostupné postupy k zjednání nápravy. Měl by přispívat k tomu, aby v jeho organizaci mohl být etický kodex uplatňován. Měl by se podílet na vzdělávání kolegů a studentů. Měl by se podílet na výzkumu a na rozvíjení nových sociálních programů, které budou v souladu s těmito etickými principy.

Etický kodex BASW se do určité míry překrývá s Profesionálním standardem, který vydala veřejnoprávní organizace Social Work Britain.

ZÁVĚR

Účelem této studie nebylo zjistit, která země dosáhla nejvyššího stupeň profesionalizace. Chtěli jsme ukázat, které rysy profese jsou společné pro sociální práci ve všech zemích zahrnutých do této studie, jako např. existence profesní organizace bez povinného členství, existence etického kodexu, nebo rozvinuté terciární vzdělávání

v oboru. Jiné znaky profesionalizace jsou ve všech srovnávaných zemích naplněné jen částečně nebo minimálně.

Zákonnou úpravu má obor jen ve Velké Británii. V dalších dvou zemích jeho podobu ovlivňují obecnější právní předpisy týkající se sociálních služeb a státní správy.

V žádné ze zkoumaných zemí, ani tam, kde mají formální postupy vydávání licencí, nemá sociální práce právní monopol na všechny činnosti či oblasti praxe. Ve všech analyzovaných zemích existují oblasti praxe, v nichž sociální pracovníci hrají dominantní roli, nebo které jsou identifikovány především jako sféry sociální práce. Současně je v některých službách a programech možné alternovat sociální pracovníky profesionály z jiných oborů, např. pedagogy a sociálními pedagogy (práce s mládeží, rodinné poradenství). Je možné i přenechávání odborných činností sociálních pracovníků neprofesionálním pracovníkům, případně dobrovolníkům. Hranice profesních kompetencí tedy nejsou zcela jasné. Sociální práce v analyzovaných zemích plného monopolu na konkrétní role, činnosti či funkce nedosáhla.

Profesní autonomie je ve všech studovaných zemích výrazně limitována podmínkami zaměstnavatelů. V Británii je navíc do velké míry regulována veřejnoprávním subjektem, který pro tento účel zřídil stát. Takový stav je možné interpretovat dvojím způsobem — jednak jako důkaz o veřejném uznání významu profese, jednak jako doklad toho, že stát výkon profese chce mít pod kontrolou a (jak přímočaře říká nová britská legislativa) chránit veřejnost před jejím případným nepřiznivým vlivem.

Většina sociálních pracovníků je zaměstnávána byrokratickými organizacemi, jako jsou obecní úřady a vládní agentury. Mezi další zaměstnavatele pak náleží nevládní neziskové organizace, které si ovšem sociální práci také uzpůsobují dle svého zaměření. Sociální pracovníci všude ve srovnávaných zemích podléhají postupům, předpisům, prioritám a očekávaním organizací, ve kterých pracují.

I když se stupeň profesionální autonomie, kterou požívají sociální pracovníci, ve studovaných zemích poněkud liší, profese v žádné z nich není na takové úrovni, jakou v těchto zemích mají prestižní etablované profese spadající do oblasti medicíny nebo práva.

Ve většině zemí této studie se teoretická základna sociální práce skládá z kombinace „importovaných“ teoretických východisek a postupů (pocházejících často z USA) a z „domácí“ znalostní báze. Domácí východiska a přístupy se týkají problémů specifických pro jednotlivé země. Tyto dva typy znalostních bází koexistují s různým stupněm návaznosti, resp. napětí.

I když ve zkoumaných zemích byly vytvořeny postupy a instituce pro podporu výzkumu a rozvoje teorie, stupeň rozvoje poznatkové báze oboru (měřený vnitrostátním objemem odborných publikací a jejich scientometrickými parametry) se liší.

Ve všech zemích ve studii má sociální práce specializované kanály pro šíření znalostí: odborné časopisy a informační bulletiny, učebnice a knihy zaměřené na záležitost sociální práce; konference a formální diskusní skupiny pro výměnu znalostí. Stále více jsou využívány i nové formy šíření znalostí a sdílení zkušeností jako jsou webové platformy (webináře, podcasty) a sociální sítě (Facebook, Twitter apod.), které usnadňují přístup pracovníků k novým poznatkům.

Specializované a dlouhé odborné vzdělávání ve vysokoškolském systému je základním rysem profesí založených na předpokladu, že výkon profesionálních úkolů

vyžaduje specifické odborné znalosti a dovednosti, které lze získat pouze prostřednictvím odborné přípravy (Hugman, 1996). Ve všech studovaných zemích vzdělávání sociálních pracovníků probíhá ve vysokoškolském režimu. Většina vysokoškolských programů zahrnuje tříleté a víceleté studium. V Dánsku a Velké Británii je vzdělávání v oblasti sociální práce omezeno na univerzity, ale v některých zemích, jako je například Švýcarsko, existují i vzdělávací programy v sociální práci na vyšších odborných školách (Höhere Fachschulen) a profesních školách (Fachhochschulen), které jsou označovány jako univerzity aplikovaných věd. Mezi profesními a univerzitními školami zde existuje prostupnost.

K rozvoji znalostní základny přispívá i masivní využití evropských fondů a programů (zejména Erasmus+). Ve všech zemích může být získán bakalář v oboru sociální práce (BSW) i magisterský titul v oboru sociální práce (MSW). Ve všech studovaných zemích mohou sociální pracovníci absolvovat doktorské studium v sociální práci.

V žádné zemi naší studie nebylo možné získat uznanou kvalifikaci pro sociální práci bez účasti na akreditovaném profesním studijním programu. Specifická situace je ve Velké Británii, kde nově získaly možnost vzdělávat sociální pracovníky i vybrané zaměstnavatelské organizace. Tyto jednoleté kurzy jsou profesními organizacemi vnímány jako možné riziko pro kvalitu dosaženého vzdělání.

Kontrola, kterou vykonávají sociální pracovníci nad svým odborným vzděláním, se v jednotlivých zemích liší. V některých zemích této studie mají jednotlivé školy sociální práce větší míru autonomie při stanovování učebních osnov sociální práce než jiné školy.

Ve všech zemích vybudovali sociální pracovníci profesní organizace. Mezi jejich úlohy patří ediční činnost (vydávání časopisů a knih), realizace konferencí, tvorba etických kodexů a podpora vzdělávání. Snaží se zlepšit odměňování a pracovní podmínky sociálních pracovníků.

Naše studie poukazuje na možný rozsah funkcí, které mohou být vykonávány profesními organizacemi. Ty mohou zahrnovat jak role, které podporují zájmy členů profese (jako jsou odborové funkce týkající se platů a jiných podmínek zaměstnání), ale také i podporu zájmů klientů či uživatelů služeb sociální práce. V tomto druhém případě může hrát profesní sdružení i roli politicky aktivistickou.

Vysoká míra členství je charakteristická pro profesní organizace, které jsou také odborovými svazy, přičemž podpora zájmů jejich členů je komplexnější. Profesionální organizace nemají v žádné studované zemi povinné členství. Podílejí se na veřejné diskusi a mají vliv na tvorbu sociálních politik.

Sociální pracovníci ve všech analyzovaných zemích přijali jednotný, formální, celostátní etický kodex. Ten je dílem národních profesních sdružení.

Vymahatelnost etických kodexů se v jednotlivých zemích podstatně liší. Ve Velké Británii může národní sdružení sociálních pracovníků pracovníka, který kodex poruší, vyloučit z organizace. Ve většině zemí však vyloučení z profesní asociace nezabraňuje sociálním pracovníkům pokračovat v práci. V zemi s povinnou registrací (Velká Británie) se tento výsledek dosáhne zrušením registrace. Jak důkladně jsou etické principy z různých kodexů zakotveny v každodenní praxi v zemích této studie, je otevřenou otázkou.

Ze závěru studie vyplývá několik inspirací pro diskusi o profesionalizaci sociální práce v ČR a několik doporučení pro další postup reprezentantů profese. ČR není unikátní v tom, že sociální práce je zde „semi-profesí“. V žádné z námi zkoumaných zemí zatím sociální práce nenaplnila všechna kritéria „plné profese“. Díky velmi různorodým tradicím i aktuálním společensko-ekonomickým podmínkám někde chybí např. celostátní legislativní úprava sociální práce nebo chybí plný monopol profese ve všech oblastech působnosti a ve všech vykonávaných činnostech. Srovnání potvrdilo, že sociální práce je komplexní profese, často ne zcela jasně vymezená, s lišící se nabídkou společenských rolí.

V České republice jednoznačně chybí jednotná (střešní) profesní organizace, která by dokázala být silným partnerem pro vládu a další sociální partnery. Ukazuje se, že v jiných zemích profesní organizace může sdružovat nejenom sociální pracovníky (současné i ty, kteří nejsou pracovně aktivní), ale i výzkumníky a vzdělavatele. Může dokonce kombinovat profesní a odborové zaměření. Pokud má takto komplexní zaměření, zdá se, že je členství v ní atraktivní pro většinu sociálních pracovníků. Deklarovaným posláním profesních organizací může být i úsilí o politický vliv.

Hlavním doporučením pro profesní organizace v České republice je iniciovat diskusi o možnostech sloučení, nebo o vytvoření profesního svazu. Za užitečné také považujeme realizovat jednání existujících malých a málo reprezentativních českých profesních organizací s existujícími odborovými svazy a organizacemi o možnostech spolupráce. Prioritním úkolem zastřešující organizace, pokud by vznikla, by bylo zahájení dialogu se státní správou o podmínkách výkonu sociální práce a diferencování kvalifikačních úrovní pro výkon této profese.

Etický kodex sociálních pracovníků v ČR (aktuálně existují dvě verze) by podle našeho názoru bylo potřebné revidovat tak, aby adekvátně reagoval na současné odborové výzvy.

V oblasti terciárního vzdělávání se ukazuje jako palčivý nejenom problém financování (zejména vysokých škol), a také s ním související problém dostupnosti vzdělávání, zejména uznávání výsledků učení z vyšších odborných škol na vysokých školách. Posouzení výsledků učení vysokou školou na základě individuální žádosti absolventa VOŠ nepovažujeme za vhodné systémové řešení. Doporučujeme, aby Asociace vzdělatelů v sociální práci a Asociace vyšších odborných škol využily výsledky a výstupy projektů zaměřených na profil profese a profesní vzdělávání (zejména TAČR TLO1000146 Profesionalizace sociální práce v ČR, projekt registrační číslo CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_041/0008052 Inovace vyššího odborného vzdělávání a relevantní výzkumné projekty Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí) a pokračovaly v dalším vyjednávání s MŠMT a MPSV o těchto otázkách.

Za zvlášť důležité pokládáme pokračovat ve finanční podpoře výzkumu v sociální práci, včetně výzkumu zaměřeného na pracovní podmínky sociálních pracovníků a predikce společenské potřeby sociálních pracovníků. V tom je a bude role státní správy klíčová.

POUŽITÉ ZDROJE

- ADAMS, R., DOMINELLI, L., PAYNE, M. (Eds.). 2009. *Critical Practice in Social Work*. 2nd Ed. London: Palgrave.
- BAIER, F. 2013. Neue Orientierungen für die Praxis: Von der Präventions- zur Bildungsarbeit. *Special von Schulsozialarbeit*, (01), 2–6.
- BASW. 2014. *Code of Ethics for Social Work* [online]. [5. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.basw.co.uk/about-basw/code-ethics>
- BECKER-LENZ, R., BAUMGARTNER, E. 2016. Die Soziale Arbeit in der Schweiz. s. 526–534. In: Dick, M./Marotzki, W./Mieg, H. (Hrsg.) *Handbuch Professionsentwicklung*. Bad Heilbrunn,
- BERUFS KODEX SOZIALE ARBEIT SCHWEIZ. 2010. *Ein Argumentarium für die Praxis der Professionellen*. [online]. [5. 5. 2020]. Dostupné z: https://www.hilfswerkuri.ch/fileadmin/user_upload/documents/ueberuns/Berufskodex_Soziale-Arbeit-Schweiz.pdf
- ELICHOVÁ, M., 2017. *Sociální práce: aktuální otázky*. Grada: Praha.
- GREENWOOD, E. 1957. Attributes of a Profession. *The Social Work*, 2 (3) 45–55.
- HARLOW, E., BERG, E., BARRY, J., CHANDLER, J., 2013. Neoliberalism, managerialism and the reconfiguring of social work in Sweden and the United Kingdom. *Organization*. 20 (4), 534–550.
- HUSSEIN, S. 2011. *Social Work Qualifications and Regulation in European Countries*. London: General Social Care Council.
- CHYTIL, O., 2007. Důsledky modernizace pro sociální práci. *Sociální práce / Sociální práce*, 7(4), 64–71.
- JONES, D. N., 2013. International Social Work and Social Welfare: Europe. In: *Encyclopedia of Social Work* [online]. [5. 5. 2020]. Dostupné z: <https://oxfordre.com/socialwork/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-568>
- KELLER, J. 2005. *Soumrak sociálního státu*. SLON: Praha.
- KUHNE, K. 2012. *Soziale Arbeit in der Schweiz*. In: Krefit D., Mielenz, I. (Hrsg.): *Wörterbuch Sozialarbeit*, 7. Auflage, Juventa Verlag, Weinheim.
- LORENZ, W., HAVRDOVÁ, Z., MATOUŠEK, O. (Eds.). 2020. *European Social Work after 1989*. Cham: Springer.
- LYNEBORG, A.D., DAMGAARD, M. 2019. Knowledge Lost or Gained? *Nordic Social Work Research*, 9(3), 206–219.
- MATTER, S. 2011. *Der Armut auf den Leib rücken: die Professionalisierung der Sozialen Arbeit in der Schweiz (1900–1960)*. Zurich: Chronos.
- MUSIL, L. 2010. Tři pohledy na budoucnost sociální práce. In: SMUTEK, M., SEIBEL F. W., TRUHLÁŘOVÁ, Z. (Eds.). *Rizika sociální práce*. Sborník z konference VII. Hradecké dny sociální práce konané 1. – 2. 10. 2010 v Hradci Králové. Hradec Králové: Gaudeamus.
- MUSIL, L., BAREŠ, P., HAVLÍKOVÁ, J. (Eds.). 2017. *Výkon profese sociální práce v systémech sociální ochrany*. ČR. Praha: VÚPSV.
- ORNELLAS, A., SPOLANDER G. A ENGELBRECHT L. K., 2018. The Global Social Work Definition: Ontology, Implications and Challenges. *Journal of Social Work*, 18(2), 222–240.
- OTAVA, L. 2016. Institucionalizace sociální práce a sebezkušenost sociálních pracovníků. *Sociální práce / Sociální práce*, 16(3), 105–116.
- PAYNE, M. 2014. *Modern Social Work Theory*. 4th Ed. London: Palgrave.
- SOMMERFELD, P. 2014. Social Work as an Action Science: A Perspective From Europe *Research on Social Work Practice*, 24(5), 586–600.
- STAUB-BERNASCONI, S. 2007. *Soziale Arbeit als Handlungswissenschaft. Systemtheoretische Grundlagen und professionelle Praxis. Ein Lehrbuch*. Bern: Haupt.
- STEJSKALOVÁ, J., 2014. Krize sociální práce aneb máme to ještě ve svých rukou? *Sociální práce / Sociální práce*, 14(3), 11–13.
- TOPINKA, D. (Ed.). 2016. *Mezinárodní srovnání výkonu sociální práce ve výčtu činností vykonávaných sociálními pracovníky, průřezově všemi oblastmi jejich výkonu a s tím související oblast specializací výkonu sociální práce*. Ostrava: SocioFactor.

- VOJTÍŠEK, P. 2017. Sociální pracovníci o profesionalizaci sociální práce v ČR. *Sociální práce / Sociálna práca*, 17(6), 152 –159.
- WEISS, I., GALL, J., DIXON, J. (Eds.). 2003. *Professional Ideologies and Preferences in Social Work: A Global Study*. Westport, CT: Praeger.
- WEISS-GALL, I., P. WELBOURNE. 2008. The Professionalization of Social Work: A Cross-National Exploration. *International Journal of Social Welfare*, 17 (4), 281–290.
- ZASTROW, Ch. 2014. *Introduction to Social Work and Social Welfare*. 11th Ed. Brooks/Cole: International Edition.

Oldřich Matoušek

Department of Social Work, Faculty of Arts (Katedra sociální práce, Filozofická fakulta)
Charles University (Univerzita Karlova)
nám. Jana Palacha 1/2, 116 38 Praha 1
ORCID ID: 0000-0003-3210-9919
oldrich.matousek@ff.cuni.cz

Tatiana Matulayová

Department of Christian Social Work, Sts Cyril and Methodius Faculty of Theology
(Katedra křesťanské sociální práce, Cyrilometodějská teologická fakulta)
Palacký University (Univerzita Palackého)
ORCID ID: 0000-0003-3375-1954
tatiana.matulayova@upol.cz

Pavel Navrátil

Department of Social Policy and Social Work, Faculty of Social Science
(Katedra sociální politiky a sociální práce, Fakulta sociálních studií)
Masaryk University (Masarykova univerzita)
ORCID ID: 0000-0002-8330-0898
navratil@fss.muni.cz

Hana Pazlarová

Department of Social Work, Faculty of Arts (Katedra sociální práce, Filozofická fakulta)
Charles University (Univerzita Karlova)
nám. Jana Palacha 1/2, 116 38 Praha 1
ORCID ID: 0000-0002-8486-2470
hana.pazlarova@ff.cuni.cz